եթէ նա ուզենայ, կարող է վերանորոգվել, ճանաչում ենք նրա մէջ կենսական անսպառելի ոյժերը: Դուք պաշտպանելով նոյն հիմնարկութիւնը, աղաղակելով երբ նրա պակասութիւններն են ցոյց տալիս, երբ պահանջում են նրա վերանորոգութիւնները, իսկապէս ամենաանխնայ կերպով անարգում էք այդ ձեր պաշտպանած հաստատութիւնը, անընդունակ համարելով նրան առաջադիմելու:

Եթէ մի հիմնարկութիւնը լաւ է, օրինաւոր է, արդար, ճշմարիտ, կենսատու սկզբունքների վրայ է հիմնված, նա չը պէտք է վախենայ առաջադիմութիւնից: Միայն անարդար, վնասակար, հրէշաւոր սկզբունքների վրայ կայացած հաստատութիւնները լոյսի և վերանորոգութեան տակ իսկոյն քայքայվում են....

Ո՞վ աւելի լաւ գիտէ պատմութիւնը՝ դուք թէ մենք:

Մենք սիրում ենք մեր ազգը, դուք էլ կարծում էք թէ սիրում էք նրան: Բայց մենք յարգում ենք մեր ազգը, իսկ դուք նրան անարգում էք: Ահա ինչպէս:

Մենք այնքան հաւատ ունենք դէպի հայի առողջ դատողութիւնը, դէպի հայի մտաւոր ընդունակութիւնները, դէպի նրա ազնուութիւնը, որ հաւատացած ենք, թէ կը գայ մի ժամանակ, երբ հայ-լուսաւորչականը հայ կը համարի ամեն հային, ինչ կրօնին և պատկաներ նա, հաւատացած ենք, որ հայ-բողոքականը, հայ-կաթոլիկը, հայ-մահմետականը մի ժամանակ այլ ևս չեն խորշի հայութիւնից, այլ ևս չեն լինի մոլեռանդ, թէև պինդ կերպով կը պահեն իրանց կրօնը, բայց հայ կը համարեն իրանց և ոչ թէ ֆրանկ, նեմէց, թիւրք կամ քիւրդ.... Իսկ դուք այնքան քիչ էք յարգում ձեր ազգութիւնը, որ չէք կամենում հաւատալ, որ հայը որ և է ժամանակ իրան հայ կը համարի....

Մեզանից ով է աւելի սիրում իր ազգութիւնը:

Ձեր պատմութիւնը հիմնված է ժողովրդի նախապաշարմունքի, անցեալ փաստերի անիմաստ կուտակութեան և ժողովրդի խաւար չինականութեան վրայ: Մեր պատմութիւնը հիմնված է ընդհանուր մարդկային հասարակական գիտութիւնների անկողմնապահ ուսումնասիրութեան վրայ:

Մենք հաւատում ենք ապագային, որովհետև ճանաչում ենք թէ մեր և թէ ուրիշ ազգերի անցեալն ու ներկան: Դուք հերքում էք ապագան, որովհետև կամենում էք որ անցեալը պահպանվի ներկայում, իսկ ներկայի առաջադէմ շարժման երեսին անէծք էք կարդում:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼԻՑ

Նոյեմբերի 25-ին

Ինչպէս երևում է, Ալէքսանդրապոլը կրկին վրդովվելու է և այդ էլ կրկին շնորհիւ տեղւոյս հոգևոր կառավարութեան: Ի հարկէ այստեղի ժողովուրդը զրկված է այն բաղդից և բաւականութիւնից, որ ունենում է մի հասարակութիւն, երբ նրա հոգևոր ազգային գործոց գլուխ և առաջնորդ գտնվում են եռանդուն, խոհեմ և վսեմ ձգտումներ ունեցող անձինք, որոնցից ժողովուրդը օրինակ առնի, պատկառի և բարի ու օգտաւէտ առաջարկութեանց համար միշտ պատրաստական լինի: Իսկ թէ ինչպիսի մարդիկ են եղել այս մի քանի տարւայ ընթացքում մեր հոգևոր գործոց ղեկավարները, այդ մասին աւելորդ եմ համարում խօսել, բաւականաչափ գրած են և դեռ գրելու են ուրիշները: Նրանք մի այնպիսի հակապատկեր են ներկայացնում, որ մարդ, եթէ ի նկատի չունենայ ժողովրդի միջի առողջ տարրերը և խոհեմ անձինքներին, յուսահատութեան դիմելու է: Բայց ո՛չ. աւելի լաւ է հրապարակ հանենք ազգի և հասարակութեանց վէրքերը, որ կամ բուժելու հնարք գտնենք, կամ թէ երկնքից կոչված բժիշկների ձեռքից ընդ միշտ ազատվենք և այդպիսի վէրքեր ստանալուց ազատ մնանք:

Խօսքս այս անգամ լինելու է այնպիսի մի նիւթի վրայ, որ շատ ծանրակշիռ է թէ Ալէքսանդրապոլի վիճակային դպրոցի համար և թէ իր ստացած ուղղութեամբ և հետևանքներով:

Այժմեան հայոց կաթուղիկոս Գէորգ Դ-ի հաստատած կանոնադրութեան հիման վրայ Ալէքսանդրապոլի մոմավաճառութեան արդիւնքը վիճակային դպրոցին է պատկանում, բայց հասարակութեան խնդրանօք գործ էր դրվում Նորակառոյց Ամենափրկիչ եկեղեցւոյ շինութեան վրայ: Այդ եկեղեցին աւարտելուց յետոյ, արդիւնքը անմիջապէս դառնալու էր վիճակային դպրոցին. բայց ինչպէս է եղել, հոգաբարձութեան թուլութիւնից կամ ուրիշ պատճառից այդ արդիւնքը հաւաքվում է եղել Աստուածածին եկեղեցւոյ երեսփոխանի ձեռքում և մինչ վերջին ժամանակները քսան հազարից աւելի գումար էր ներկայացնում: Բայց երբ վիճակային դպրոցի ներկայ հոգաբարձութիւնը հարց բարձրացրեց այդ մասին նախ՝ տէր լինելու դպրոցի այդ իրաւացի արդիւնքին և երկրորդ՝ կարող լինելու դպրոցի համար մի նոր շինութիւն կառուցանելու, խնդրագրով դիմեց կաթուղիկոսին, որ հրամայէ մոմավաճառութեան արդիւնքը դպրոցին դարձնելու:

Կաթուղիկոսն էլ իսկոյն մակագրած, կարծեմ դեկտ. 28-ին և յանձնած է եղել Սինոդին ի գործադրութիւն: Սինոդը չը գիտենք ո՞րի շնորհիւ այդպիսի կարևոր գործի մասին հաղիւ մայիսին է տեղեկութիւն տալիս հոգևոր կառավարութեանը և հոգաբարձութեանը, հաղորդելով կաթուղիկոսի մակագրութիւնը բառացի, որ պատւիրում էր ստանալ մոմավաճառութեան արդիւնքը և ձեռնարկել դպրոցի համար նոր շինութեան: Ասել է, առաջին անգամ, Էջմիածինը ինչպէս և վայելուչ էր իր արդարացի կարգադրութիւնը արել էր:

Վիճակային դպրոցի հոգաբարձութիւնը լիակատար յուսալով, թէ շուտով կաթողիկոսի և Սինոդի հրամանագրութեան հիման վրայ կըստանայ մոմավաճառութեան իրաւունքը և, ժամանակ չը կորցնելու համար, ձեռնարկում է շինութեանը, ծախս է անում իր մայր գումարը, մինչդեռ մինչև այսօր դեռ ոչինչ չէ ստացել ոչ մոմավաճառութեան իրաւունք և ոչ փող: Ի՞նչու: Որովհետև տեղիս հոգևոր կառավարութիւնը իր տգէտ ու գռեհիկ, կոպէկանոց, շահախնդիր ու ոչ մի լաւ գործի ընդունակ չեղող անդամների (խօսքս բնաւորութիւն չունեցող փոխանորդին չէ վերաբերում) և նրանց քամակում կանգնած, այժմ միայն գլխական ձգտումներ ունեցող անձի շնորհիւ, գործը խճճում են և յետաձգում, մի եկեղեցի շինելու են ձեռնարկում մոմավաճառութիւնից ստացած գումարով և աշխատում են մոմավաճառութեան ապագայ արդիւնքն էլ այդ շինութեան վրայ գործածելու իրաւունք ստանալ և այլն: (Եկեղեցւոյ շինութեան պատմութիւնը թող ուրիշները մանրամասն գրեն):

Այս բոլորը դեռ բաւական չէր, տեղւոյս յաջորդը արդէն դպրոցի հոգաբարձութեանը յայտնել է, նոյնը լսել ենք և ուրիշ հաստատ աղբիւրից, որ Սինոդը և կաթողիկոսը վճռել են, կամ վճռելու են Ալէքսանդրապոլի մոմավաճառութեան արդիւնքը միացնել Կարսի մոմավաճառութեան արդեանց հետ և բոլոր եկամուտը երեք բաժին անել, մինը Կարսի ուսումնարանին, մինը Ալէքսանդրապոլի վիճ. դպրոցին և երրորդը Էջմիածնի ճեմարանին:

Առ քեզ տրաքո՛ց: Ուրեմն ինչ է դուրս գալու վերջ ի վերջոյ:

1. Ամենայն հայոց կաթուղիկոսը դեռ իր կենդանութեան ժամանակ մի քանի շահախնդիրների շնորհիւ իր հաստատած կանոնադրութիւնը կրկին խափանում է:

2. Նոյն կաթուղիկոսի մակագրութիւնը անցեալ դեկտեմբերին և Սինոդի հրամանը կրկին ոչինչ համարվելու են այստեղի հոգևոր կառավարութեան գլխական խորհրդի համաձայն: Ուրեմն լաւ չէր լինի, որ կաթուղիկոսը և Սինոդը, չը նայելով իրանց իրաւանց և բոլոր ձեռքի տակ ունեցած տեղեկութեանց, կրկին և նախապէս խորհուրդ հարցնէին այստեղից և յետոյ վճիռ կայացնէին, թէ լաւ սովորեցան այս մի քանի տարւայ ընթացքում այստեղի հոգևոր կառավարութեան և նրանց իսկական ղեկավար աշխարհահռչակ տէր Յովսէփի ձեռքին խաղալիկ դառնալ:

3. Ալէքսանդրապոլի վիճ. դպրոցը բաց աչքով տեսնելով իրան հասանելի քսան հազար րուբլին հոգևոր կառավարութեան հսկողութեան ներքոյ հալելով, այժմ ևս անկարող պէտք է լինի մոմավաճառութեան արդիւնքը ամբողջապէս ստանալ:

4. Այդ բաղդից էլ զրկվելով, այժմ իր իրաւացի արդեանց միայն մի մասը պէտք է ստանայ,

5. Իսկ արդեանց մի մասը ուրիշ քաղաք (Կարս) է ուղարկելու, և

6. Արդեանց մի զգալի մասն էլ Էջմիածնի ճեմարանին է սեպհականացնելու:

Ահա այն պտուղները, որ տալու են Ալէքսանդրապոլի հասարակութեան բարեկամ ձևացող հոգևոր կառավարութեան խարդախութիւնները, որով ոչ միայն դպրոցի հոգաբարձութեան, որի հետ և ամբողջ հասարակութեան յոյսերը խաբում են, ոչ միայն դպրոցը զրկում են արդիւնքից, այլ և այդ արդեանց մի մասը ձգում են Էջմիածնի անյագ բերանը, որ իրանց ուրիշ հազար ու մէկ անպիտանութիւնները ներողամտութեամբ ծածկվեն կամ կատարվեն: Այս դեռ բաւական չէ:

Էջմիածինն էլ բոլորովին խղճի հանգստութեամբ ձեռք է երկարացնում մի բան խլելու ճեմարանի համար, կարծես այս բազմահայ վիճակի դեռ բազմակարօտ դպրոցը մի թուրքի մէդրէսէ լինի:

Ո՛վ հրաշալիք: Ինչպէս մի երկու տարում դերերը փոխվում են. այն ինչ Էջմիածինը յարձակվում էր նախկին հոգաբարձութեան վրայ, որ դպրոցի շահերը չէ պաշտպանում, այժմ երբ ներկայ հոգաբարձութիւնը դպրոցի շահերը պաշտպանելու է ձգտում, նոյն իսկ Էջմիածինը նորան արգելք է դառնում: Վա՜յ քեզ ազգ, վա՜յ քեզ Ալէքսանդրապոլի հասարակութիւն:

Այս բոլորը յիշելուց յետոյ, մնում է մի ակնարկ ձգել Ալէքսանդրապոլի հասարակութեան վրայ, որ այս երեք տարին խաղաղված ջրի նման է, որ հարկաւոր ժամանակ իր ալիքները բարձրացնելու պատրաստ է արդար գործի համար և նշանները ամեն կողմ արդէն երևում են: Էջմիածինը քաջալերվեցաւ Սուքիաս եպիսկոպոսի և տէր-Յովսէփի մէջ ըստ երևոյթին յաղթող հանդիսանալով: Յաղթութեան մասին պէտք է

մբաբար: Հայհոյիր ինչքան կարող ես ցինիկաբար, յիշոցներ տուր այնպէս խստութեամբ, որ հակառակորդդ էլ չը համարձակվի հետդ խօսելու: Դուք մի վատ սովորութիւն էլ ունէք՝— ձեր հակառակորդների համոզմունքներին ընդդիմադրում էք ձեր սեպհական համոզմունքները: Իմ կարծիքով դա բոլորովին ի զուր է: Ձեզնից համոզմունք կը պահանջեն, դուք արշինը վերցրէք և այդ պահանջողի պռօշն ու քիթը չափեցէք, կամ հեռուից փայտով սպառնացէք,—էլ ղալաթ կանի, անտեղի պահանջներով գանգատ չի տանի: Նա կը հեռանայ չը ցանկանալով ձեզ հետ գործ ունենալ, բայց դուք չարունակեցէք հայհոյել նրան այնքան, որ համը տանէք... Լաղաթը դրանում է... ինչ ուզում են թող ասեն,—դու քո էջը քշի: Ես այստեղ բացատրեցի իմ համոզմունքները կարճառօտ կերպով, իսկ մանրամասնութիւնները դուք կը գտնէք գրքիս մէջ, որ իբրև նշան խորին յարգութեան թոյլ տուէք նուիրել ձեզ»:

* * *

Ասում են նոյնպէս, որ մի հայ լրագրի խմբագրութիւն իր բոլոր աշխատակիցների օգնութեամբ պատրաստում է մի նշանաւոր գրուածք, որ մեծ յեղափոխութիւններ կանի բոլոր գիտութիւնների մէջ: Գրքի վերնագիրն է՝ «Յետադիմութիւնը և տգիտութիւնը որպէս հիմունք մտաւոր և բարոյական զարգացման»: Գիրքը, ասում են, նուիրված կը լինի պ. Կատկովին, իսկ հրատարակութեան բոլոր ծախսը յանձն են առել հայկական Бобчинскій ու Добчинскій՝ Տէր-Ղազարեանց—Նազարեանց: Գիրքը կարելի կը լինի ստանալ Ռուսաստանում յիշեալ լրագրի թղթակիցների մօտ, իսկ Եւրոպայում տաճկական կոնսուլների մօտ: Մոռացայ ասել, որ գրքի առաջի երեսում գրված կը լինի էպիգրաֆ ռուսերէն՝ «Неученіе свѣтъ, ученіе тьма»:

* * *

Լսվում է, որ մի հայ ամսագրի խմբագրութիւն պատրաստում է առաջիկայ 1881 թւին դուրս թողնելու մի ընդարձակ գրուածք, որի վերնագիրն է՝ «Իդէալական—կատարեալ ամսագրի պայմանները»: Գրքի առաջի երեսում գրված կը լինեն հիմնական տեղիները, որոնց մանրամասն բացատրութիւնը կը կազմի գրքի բովանդակութիւնը: Ահա այդ տեղիները:

1) Չունենալ ոչ մի ուղղութիւն:

2) Ազգային նշանաւոր հարցերում կամ պապանձվել Զաքարիայի պէս, կամ բաւականանալ մի երկու աննշան խօսքով:

3) Պահպանել չէզոք դիրք ամեն մի կենսական հարցերի վերաբերեալ պօլեմիկի ժամանակ:

4) «Խաթրիչուն» զետեղել ամսագրի մէջ ամեն մի ցնորաբանութիւն, որի հեղինակը իր բանաստեղծական քնարով կաշխատի հնչել խմբագրատանը անուշ արած տօլման կամ կօնծած մաճարը:

5) Կերակրել ընթերցողներին զանազան [illegible] թէ թարգմանական և թէ ինքնուրոյն:

6) Լցնել ամսագրի էջերը անգլուխ ու անվերջ ճանապարհորդութիւններով, որոնք վերնագրով, օրինակ՝ Սօլօլակից մինչև Նաւթլուղ, Նաւթլուղից մինչև Կօջոր, Կօջորից մինչև Մասիսի ծայրը, Մասիսի ծայրից մինչև ջրհանման տակը...

7) Չը պատասխանել ոչ մի նամակի, որ ստացվում է խմբագրատանը: Եթէ մինչև անգամ մի և նոյն անձը հինգ անգամ կը գրէ նամակ և ամեն անգամ պատասխանի համար մարկա կուղարկէ,—դարձեալ չը պատասխանել: Մարկաները պահել իր մօտ խմբագրատան գումարի վրայ աւելացնելով:

8) Ամսագրի խմբագիրը կարող է ինքը ոչինչ չը գրել: Անունը կայ հերիք է էլի:

* * *

Լսվում է նոյնպէս, որ Դուշէթի եկեղեցու գրբաց ու ջաղուբաղ տիրացուն պատրաստում է վեներական հիւանդութիւնների մասին մի դիսերտացիա:

Յառաջարանում ընդարձակ դատողութեան մէջ յայտնված կը լինի այն միտքը, թէ եկեղեցականը պէտք է լինի մի և նոյն ժամանակը հոգևոր և մարմնաւոր բժիշկ:

* * *

Բացի այս գրուածքներից, որոնք ունեն գիտնական, համաշխարհային նշանակութիւն, «Արարատի» խմբագրութիւնը, ասում են, պատրաստում է մի չարագրութիւն, որ կունենայ միայն նեղ ազգային նշանակութիւն: Գրքի վերնագիրն է՝ «Թէ զո՞րչափ ինչ արար Ս. Աթոռն Էջմիածնի յաղագս տառապեալ սովելոց որ 'ի Տաճկաստան և թէ որպիսի մեծամեծ ջանք են թափեալ ի նմանէ վասն յաջողութեան խնդրոյն հայկական որ ի Կոստանդնուպոլիս»:

Գիրքը, ասում են, նուիրված կը լինի Վահրամ եպիսկոպոս Մանկունուն:

Նկատող

միայն շնորհակալ լինի պատերազմին. բացատրելու հարկ չը կայ: Բայց այժմ այդ բոլորը անցած է և ժողովուրդը ու նրանց առաջնորդները հսկում են ամեն բանի վրա և ամբողջ հասարակութիւնը այժմ մի բանի մէջ համոզված է լինելով, որ Էջմիածինը նրանց վրա նայում է միայն իբրև մի առատ կաթնատու կովի վրա, իսկ հասարակութեան խօսքը, իր ներկայացուցիչների երեկքին խնդիրքը, իր ընդհանուրին վերաբերեալ շահերը ի նկատի չառնել իրան սովորական է չինել: Իսկ Էջմիածինը այսպիսի ջերմեռանդ ժողովրդի վրա տարած իր յաղթութեանց և նրանց բարոյական հետևանքների մասին թող շնորհ անէ հարցնելու յաղթող տէր Յովսէփին և ծայրագոյն հոգևոր իշխանութեանը արշի ծառայութիւն անող հոգևոր կառավարութեան անդամներին.

Արշաւիր

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Լոնդոնի «Daily News» լրագրին հեռագրում են, որ երկրաչափների միջազգային մասնաժողովը Ցետինիէի մէջ, որ կազմված էր ռուսաց, անգլիական և իտալական հաւատարմատարներից, վճռեց, որ Սանջօրջիօ ամրոցը պէտք է Թուրքիային մնայ: Չերնօգորիական զօրքերի գլխաւոր հրամանատար Բօժօ Պետրովիչ իր զօրքերի գլխաւոր բաժնի հետ վերադարձաւ Ցետինիէ: Չեռնօգորիայի սահմանների վրա բնակվող ալբանական մի քանի ցեղեր պատրաստվել էին չեռնօգորիական իշխանին մի պատգամաւորութիւն ուղարկել իրանց հնազանդութիւնը և հաւատարմութիւնը իշխանին յայտնելու համար: Իշխան Նիկոլայ հրաժարվեցաւ ընդունել պատգամաւորներին, ասելով, որ ալբանական այդ ցեղերը Թիւրքիահպատակներ են, ուրեմն իրաւունք չունեն իրանց երկիրը ուրիշ պետութեան յանձնել:

Լոնդոնի «Standard» լրագրին հեռագրում են Կ. Պօլսից, որ յունական դեսպանատանը յայտնի չէ, եթէ թէ Բ. Դուռը առաջարկութիւններ է արել պետութիւններին մի քանի անվճիռ հարցերը վերջացնելու մասին: Կումունդուրոս յայտնել է, որ յունական ժողովրդի համբերութիւնը հատել է և որ այժմ դժուար է նրան զսպել: Ասում են, որ ազդեցութիւն ունեցող մեծ պետութիւններից մի քանիսը աշխատում են յոյն-թիւրքական պատերազմի առաջն առնել:

Կ. Պօլսից „Polit. Corresp." լրագրին հաղորդում են, որ թէպէտ Դերվիշ-փաշա աջողութեամբ վերջացրեց իր յանձնարարութիւնը, բայց այնու ամենայնիւ նա իր զօրքերով դեռ էլի մի քանի ժամանակ կը մնայ Սկուտարիի մէջ: Ալբանցիները ձմեռվայ պաշարներ են պատրաստել և գնացել են իրանց տները: Դեռ ևս վճռված չէ, թէ միջազգային մասնաժողովը երբ պէտք է որոշէ թիւրք-չեռնօգորիական սահմանները: Որովհետև Դուլցինիօի նահանգի մէջ բնակվող մահմեդականներից շատերը գաղթելու ցանկութիւն են յայտնել, սուլթանը Մուխթար-փաշայի նախագահութեամբ մի մասնաժողով է նշանակել, որ պէտք է նուիրատուութիւններ հաւաքէ յօգուտ գաղթող մահմեդականների և նրանց բնակեցնէ պետական հողերի վրա Ալբանիայի մէջ: „Թէրջիւմանի-Հակիկաթ" լրագիրը ասում է, որ բոլոր մահմեդականների պարտաւորութիւնն է մասնակցել այդ գործին և նուիրատուութիւններ տալ, որովհետև թէ Դուլցինիօ և թէ նրա բնակիչները զոհված են Թիւրքիայի ամբողջութիւնը և հանգստութիւնը պահպանելու համար: Վերջին անցքերի պատճառով խիստ օրէնքներ են հրատարակված, որպէս զի կառավարութեան դէմ զանազան ցոյցեր չանվին: Օրինակի համար, մահուան պատժի կենթարկվի իւրաքանչիւր մարդ, որ կը փորձի սպանել սուլթանին, կամ մի ուրիշին կըդրդի այդ յանցանքը կատարելու համար: Նա, որ թշնամական ցոյցեր կանի սուլթանի դէմ, կենթարկվի տաժանակիր աշխատանքների ամբողջ կեանքում:

Այս կարգադրութիւններից երևում է, որ Բ. Դուռը երկիւղ է կրում իր վերջին քաղաքականութեան պատճառով և միջոցներ է գործ դնում անկարգութիւնների առաջն առնելու համար: Դրանով է մեկնվում այն հանգամանքը, որ ժամանակ առ ժամանակ խիստ կարգադրութիւններ և հրամաններ են հրատարակվում: Մօնաստիրի փաշութիւնը հրաման ստացաւ բանել և ուղարկել Փոքր-Ասիա մօտ 140 բոլգարացի ընտանիքներ, որովհետև նրանք գրգռութիւն ունէին բոլգարական իշխանութեան մէջ բնակվող իրանց բարեկամների հետ: Բոլգարական եպիսկոպոսը բողոքեց այդ կարգադրութեան դէմ, բայց այդ բողոքը ոչինչ հետևանքներ չունեցաւ:

Թիւրքիան շարունակում է զինուորվել գաղտնի կերպով: Հազարաւոր զինուորներ են գալիս Կ. Պօլիս և շտապով զէնքեր ստանալուց յետոյ ուղևորվում են դէպի յունական սահմանները: „Թէրջիւմանի-Հակիկաթ" լրագիրը յայտնում է, որ, եթէ Թիւրք-յունական պատերազմ սկսվի, Յունաստանի հպատակ բոլոր յոյները կարտաքսվեն Թիւրքիայից: Լրագիրը ասում է, որ դրանց թիւը հասնում է 500,000: Միայն Կ. Պօլսի մէջ 30,000 յունահպատակ յոյներ են բնակվում: Կարելի է ասել, որ թշնամական գործողութիւնները գրեթէ սկսված են: Նորերումս Թիւրքաց նաւահանգստի հրամանատարը Կ. Պօլսի մէջ կալանաւորեց յունական մի նաւ, որ վառօդով էր բեռնաւորված: Նաւի հրամանատարը պնդում է, որ նա այդ վառօդը ընդունել է իտալական մի նաւից Սիրա հասցնելու համար, բայց Թիւրքերը կասկածում են, որ վառօդը պէտք է գաղտնի կերպով Կ. Պօլիս բերվէր: Թէպէտ յունական կառավարութիւնը բողոքել է այդ գործի դէմ, բայց նա դեռ ևս բաւականութիւն չէ ստացել:

Կ. Պօլսի յոյն բնակիչների մէջ ձեռք է անցնում մի նամակ, ուրեղ պատմվում է, թէ գերմանական դեսպանը Աթէնքի մէջ համոզում էր յունական կառավարութեան նախագահ Կումունդուրոսին պատերազմից զգուշանալ և երբ այս վերջինը յայտնեց, որ այդ անկարելի է, դեսպանը նկատել է. «ուրեմն լաւ պատրաստվեցէք:»

ԱՆԳԼԻԱ

Լրագիրները հաղորդում են դեկտեմբերի 2-ից հետևեալը: Իռլանդական գործերի դրութիւնը, ինչպէս երևում է, մինչ այն աստիճան վատացել է, որ կառավարութիւնը ստիպված է, իր նախկին վճռի հակառակ, դիմել բացառական օրէնքների գործադրութեանը: Այսօր անտպաւելի կերպով մինիստրների խորհուրդի արտաքոյ կարգի նիստ պէտք է լինի:

„Standard" լրագիրը, որ վերջին ժամանակները Իռլանդական գործերի վերաբերութեամբ կատարելապէս ճիշդ տեղեկութիւններ էր հաղորդում, այժմ հաւաստացնում է, որ Իռլանդիայի մինիստր-քարտուղար պ. Ֆօրստեր անկարելի է համարում վարել այսուհետև իր պաշտօնը, եթէ նրան բացառական իրաւունքներ չըտրվեն: Նոյն լրագրի տեղեկութիւնների համեմատ, մինիստրութիւնը այսօր չափազանց նշանաւոր վճիռ պէտք է կայացնէ և կարող է պատահել, որ պարլամենտը նշանակված ժամանակից առաջ կը գումարվի:

Դեռ ևս յայտնի չէ, թէ ի՞նչն է առիթ տուել այդ անհանգստութիւններին: Իռլանդական գործերի դրութիւնը վերջին ժամանակներում շատ լաւ չէր, բայց նրա վատթար դրութիւնը երէկվանից սկսվեց: Արդէն երկու ամսից աւելի է, որ այդ կղզու արևմտեան մասը ժողովուրդը դրդռող մարդկերանց ձեռքին է և գիւղական ազգաբնակութիւնը կատաղի ընդդիմադրութիւն է ցոյց տալիս „նորեկ" անգլիացի կալուածատէրերին: Անգլիական բազմաթիւ զօրաբաժինները շրջում են երկրի մէջ և երևում են ամեն տեղ, երբ անհրաժեշտ է լինում պաշտպանել կալուածատէրերին, կամ նրանց գործակատարներին: Ամեն օր կալուածական յանցանքներ են պատահում և երկրի մէջ սարսափ է տիրել:

Այնուամենայնիւ այս գործերը նոր չեն պատահում, այլ դեռ այն ժամանակից, երբ Գլադստօնի մինիստրութիւնը վճռեց չը հրաւիրել պարլամենտը յունվարի 6-ից առաջ: Ուրեմն ի՞նչ է պատճառը, որ մինիստր Ֆօրստեր այժմ է բարձրացնում իր հրաժարականի հարցը:

Եթէ „Standard" լրագրի տեղեկութիւնները ճիշդ են, թէ Ֆօրստեր և թէ անգլիական միւս մինիստրները նկատել են, որ ազատամիտ կուսակցութեան մեծամասնութիւնը անբաւական է կառավարութեան անգործութենից իռլանդական հարցի վերաբերութեամբ և երկիւղ են կրում, որ մինչև պարլամենտի հաւաքվելը այդ անբաւականութիւնը կարող է սաստկանալ և ազատամիտ կուսակցութեան մէջ անմիաբանութեան ծագելու պատճառ դառնալ: Եթէ պարլամենտը այժմ հաւաքվի և կառավարութիւնը պահանջէ նրանից „Habeas corpus" օրէնքի ժամանակաւոր դադարումը, դուցէ դրանով այդ անմիաբանութեան առաջն առնվի և պահպանվի պարլամենտի մէջ ազատամիտ կուսակցութեան մեծամասնութիւնը:

Շատ հաւանական է, որ կառավարութիւնը պարլամենտից միաժամանակ պահանջում է ոչ թէ միայն բացառական իրաւունքներ, այլ և կալուածական վերանորոգութիւններ: Այդպիսով կառավարութիւնը կապացուցանի իռլանդացիներին, որ նա, անհրաժեշտ համարելով իռլանդացիների երկրագործական դրութեան բարւոքումը, մի և նոյն ժամանակ հաստատ վճռել է ոյժ գործ դնել վրդովված երկրի մէջ կարգապահութիւնը վերականգնելու համար:

Պէտք է նկատել, որ իռլանդական գործերի բարելաւութիւնը կախված կը լինի լօրդերի ժողովից, որ իր յամառութեամբ կարող է անզօր դարձնել կառավարութեան բոլոր բարի դիտաւորութիւնները: Գլադստօնի և նրա ընկեր մինիստրների գլխաւոր նպատակը այսուհետև կը լինի, լօրդերի ժողովի այդ յամառութեան առաջն առնել:

ԽԱՌԸ ԼՈՒՐԵՐ

Անգլիական «Times» լրագիրը հաղորդում է հետևեալ թւանշանները երկրագնտիս վրա գտնված հրէաների մասին. Ընդամենը աշխարհիս երեսին հրէաները 7,000,000 են, որոնցից 2,621,000 բնակվում են Ռուսաստանում, 1,475,000 Աւստրիայում, 572,000 Գերմանիայում, 100,000 Թիւրքիայում, 70,000 Հօլլանդիայում, 60,000 Անգլիայում, 50,000 Ֆրանսիայում, 35,000 Իտալիայում: Ամերիկայում հրէաների թիւը հասնում է կէս միլիօնի, իսկ ամբողջ Ասիայում նրանց թիւը 200,000 են, որոնցից միայն 25 հոգի բնակվում են դեռ իրանց հայրենիքում, Պալէստինայում: Վերջապէս Աֆրիկայում հրէաները 100,000 թւով են:

* * *

Կ. Պօլսից մասնաւոր նամակով հաղորդում են, որ Թիւրքիայի մի հայ երիտասարդ վերջապէս միջոց է գտել կարդալ բևեռագրերը, որոնք գտնվում են Հայաստանի աւերակներից շատերի վրա: Նոյն մասնաւոր նամակով յայտնում են, որ թէ Թիւրքաց կառավարութիւնը մի ամսով դադարեցրել է «Մասիս» լրագրի հրատարակութիւնը այդ լրագրի մէջ զետեղված հայոց թագաւորների պատկերների վերաբերութեամբ մի յօդուածի պատճառով:

* * *

«Саратовск. Дневникъ» լրագիրը ներկայացնում է հետևեալ պատկերը Խվալինսկ քաղաքի քաղաքային վարչութեան վերջին ընտրութիւնների մասին. Քաղաքագլուխ ընտրվել է Վասիլևը, Վարչութեան անդամներ Մօլօդցով, Սուկօնցեվ և Շիկին, Անտորական պատգամաւորութեան անդամներ՝ դարձեալ Մօլօդցով, Շիկին և Սուկօնցեվ, Գնահատող յանձնաժողով՝ Մօլօդցով, Շիկին և Սուկօնցեվ, Որբերի խնամատար վարչութեան Նախագահ՝ Վասիլև, անդամներ Մօլօդցով և Շիկին, Քաղաքային բանկ՝ Միխայլօվ, Վասիլևի աներձագը, օգնական և գանձապետ Կուզմին, Վասիլևի քրոջ որդին: Արդեօք Խվալինսկ քաղաքի այդ դրութիւնը չէ յիշեցնում մեզ թէ Թիֆլիսը և թէ մեր միւս քաղաքները:

* * *

Մի գող բռնված է և պէտք դատվի հաշտարար դատարանում.

Մեղադրված. Պ. դատաւոր, խնդրեմ գործս յետ գցէք, որովհետև իմ փաստաբանս հիւանդ է և չէ կարող այսօր ներկայանալ.

Դատաւոր. Բայց ի՞նչ կարող է ասել ձեր ադվօկատը, քանի որ ձեզ բռնեցին գողութիւն անելու ժամանակ.

Մեղադրված. Բանն այն է, որ ես էլ սաստիկ հետաքրքրվում եմ լսել թէ այդ յիմարը ինչ ստեր կը փչի իմ վերաբերութեամբ.

* * *

Լսում ենք որ Թիւրքաց Հայաստանից 900 հայ ընտանիք գաղթել են դէպի Կարսի նահանգը և որ կառավարութիւնը կարգադրել է նրանց տեղ և բնակութիւն տալ կաղզմանի կողմերում.

* * *

Գերմանական «Presse» լրագրի Ս. Պետերբուրգի թղթակիցը հաղորդում է, որ արդէն հաստատ իրողութիւն է, որ Ռուսաստանի մամուլը ազատված կը լինի վարչական կամայականութենից և ենթարկված կը լինի դատարաններին. Բայց արդեօք այդ շնորհը կը վայելի միմիայն մայրաքաղաքի լրագրութիւնը, իսկ գաւառական մամուլը զրկված կը մնայ այդ նոր իրաւունքներից,—այդ մասին ոչինչ չէ հաղորդում թղթակիցը.

* * *

Թիֆլիսի հայոց հասարակութիւնը սկսում է հասկանալ աշխատանքի բաժանութիւնը. Նորերումս յօգուտ հայոց գրքերի հրատարակութեան ընկերութեան տուած պարահանդէսում այն հայուհիները, որոնք չը գիտեն հայերէն, չեն կարող ոչ գրել հայերէն, ոչ էլ կարդալ գրվածը, ուզեցին գոնէ իրանց ոտներով մասնակցել ուրիշների գլխի ու ձեռքերի աշխատանքին. Պարողների մէջ շրջում էր խոր մտածմունքների մէջ ընկղմված հայոց ցէնզորը, նայելով հայուհիների գեղեցիկ ոտների վրա երևի մտածում էր՝ ինչքան գրականական աշխատանք են պատրաստում իմ քննութեան համար այդ թռչկոտող ոտները:»

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 10 դեկտեմբերի: „Бирж. Вѣд." լրագիրը լսել է, որ դիտաւորութիւն կայ գիւղիական վկայականների գինը նոր տարուց աւելացնել: Ֆինանսների մինիստրութիւնը վճռել է գիլդիական վկայականների գինը այժմեան գնից 30%-ով բարձրացնել:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 10 դեկտեմբերի: Կառավարութեան կանոնադրութիւնների և օրէնքների ժողովածուի մէջ տպված է պետական խորհուրդի բարձրագոյն հաստատված կարծիքը Մինգրելիայի իշխանութեան բարձր դասակարգին պատկանող անձանց մասին: Պետական խորհուրդի կարծիքը վճռել է. Մինգրելիայի նախկին իշխանութեան թաւադներին տալ Ռուսաց կայսրութեան իշխանական արժանաւորութիւնը, իսկ ազնաուրներին՝ ազնուական արժանաւորութիւն: Մինգրելիայի թաւադներին պատկանող անձանց անուանական և ընտանեկան ցուցակը պէտք է յանձնել Կովկասեան Մասնաժողովին քննելու և Բարձրագոյն հաստատմանը առաջարկելու համար: Իշխանութեան և ազնուականութեան արժանացած Մինգրելիայի թաւադներին և ազնաուրներին դասաւորել Քութայիսի նահանգի ազնուականութեան հետ:

Ս ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 10 դեկտեմբերի: „Голосъ" լրագիրը հաղորդում է, որ վերջնականապէս որոշված է պօլիցիայի հսկողութեան տակ եղած անձանց դատաստանին ենթարկելու կարգը:

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ